

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

16

Darius Staliūnas
Visuomenė be universiteto?
(Aukštosios mokyklos
atkūrimo problema Lietuvoje:
XIXa. vidurys - XXa. pradžia)

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Lietuvos istorijos institutas

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

16

Darius Staliūnas
Visuomenė be universiteto?
*(Aukštosios mokyklos atkūrimo problema Lietuvoje:
XIXa. vidurys - XXa. pradžia)*

VILNIUS

LII
LEIDYKLA

2000

UDK 947.45
Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius

ISSN 1392-0391
ISBN 9986-780-30-6

© Darius Staliūnas, 2000
© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 2000
© Lietuvos istorijos institutas, 2000

TURINYS

PRATARMĖ.....	7
ĮVADAS.....	8
1832–1855 M.: VILNIAUS UNIVERSITETO UŽDARYMAS IR RUSIJOS ŠVIETIMO SISTEMOS LUOMIŠKUMAS.....	18
XIX A. 6-OJO DEŠIMTMEČIO ANTROJI PUSĖ: RUSIŠKOS AUKŠTOSIOS MOKYKLOS SUMANYMAI.....	25
Lietuvos bajorija socialinių-ekonominių ir politinių pertvarkymų akivaizdoje.....	25
Lietuvos bajorijos peticijos dėl aukštosios mokyklos įkūrimo 1855–1856 m.....	29
Aukštosios realinės mokyklos Vilniuje projektas 1857–1859 m.....	32
Vilniaus archeologijos komisija – pakopa į universitetą.....	36
1860–1861 M.: KOVOS DĖL VILNIAUS UNIVERSITETO ATKŪRIMO PRADŽIA.....	38
Tarptautinės konsteliacijos kaita ir „lenkų klausimas“.....	38
Kur turi mokytis Šiaurės Vakarų krašto jaunimas?.....	42
Politinės Lietuvos „baltųjų“ orientacijos ir „derybos“ su valdžia.....	45
Vilniau švietimo apygardos vadovybės nuostatos.....	53
1862–1863 M. SAUSIO MĖNUO: KOVOS DĖL VILNIAUS UNIVERSITETO ATKŪRIMO APOGĖJUS.....	55
Tarptautinė situacija 1861 m. pabaigoje – 1862 m. pradžioje ir „lenkų klausimas“.....	55
Viktoras Starzeński ir Vladimiras Nazimovas.....	56
Lietuvos „baltųjų“ švietimo sistemos reformavimo programa.....	59
Vilniaus generalgubernatoriaus „tautinės politikos“ receptai 1862 m. vasarą.....	64
Viktoro Starzeński veikla 1862 m. antroje pusėje.....	66
Nauja „tautinė politika“ Šiaurės Vakarų krašte 1862 m. pabaigoje – 1863 m. pradžioje?.....	70
1863–1873 M.: RUSIFIKACINIAI AUKŠTOSIOS MOKYKLOS ĮKŪRIMO PROJEKTAI.....	76
Michailo Muravjovo sumanymas steigti universitetą Vilniuje.....	76
Aukštosios stačiatikių dvasinės akademijos projektas 1863–1864 m.....	88

Rusifikaciniai aukštosios mokyklos projektai 7-ojo dešimtmečio pabaigoje – 8-ojo dešimtmečio pradžioje.....	93
„LIETUVIŠKŲ STIPENDIJŲ“ GENEZĖ.....	100
Stipendijų steigimo aplinkybės.....	100
Aleksandro Hilferdingo etnopolitinės projekcijos.....	105
Stipendijų skyrimo tvarka.....	108
XIX A. PABAIGA – XX A. PRADŽIA: VILNIAUS ŽEMĖS ŪKIO DRAUGIJOS INICIATYVA RUSIJOS „TAUTINĖS POLITIKOS“ KONTEKSTE.....	110
Rusijos „tautinė politika“ ir aukštasis mokslas XIX a. pabaigoje.....	110
Vilniaus žemės ūkio draugijos sumanymas.....	113
Valdžia ir aukštosios mokyklos steigimo Šiaurės Vakarų krašte problema.....	117
POLITINĖS TENDENCIJOS LIETUVOJE 1905–1907 M. IR VILNIAUS UNIVERSITETO ATKŪRIMO KONCEPCIJOS.....	124
Politinės tendencijos Lietuvoje.....	124
Lietuviškasis universitetas.....	129
Lenkiškasis universitetas.....	132
Lietuvos universitetas.....	132
Rusiškasis universitetas.....	138
1908–1914 M.: VALDŽIOS POLITIKA IR VISUOMENĖS INTERESŲ POLIARIZACIJA.....	142
Vilniaus m. dūmos iniciatyva 1907 m. pabaigoje.....	142
Visuomenės interesų poliarizacija aukštojo mokslo srityje.....	147
Rusijos „tautinė politika“ ir galimybė įkurti aukštąją mokyklą Šiaurės Vakarų krašte.....	150
VILNIUS AR KAUNAS? SOCIOKULTŪRINĖS IR IDĖJINĖS UNIVERSITETO SUKŪRIMO KAUNE PRIELAIDOS XX A. PRADŽIOJE.....	156
Lietuvių klerikalų etnokultūrinė orientacija XX a. pradžioje.....	156
Kaunas kaip etnografinės ir klerikalinės Lietuvos centras.....	160
XX a. pradžios alternatyva: Vilnius ar Kaunas	162
IŠVADOS.....	166
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA.....	171
TRUMPINIAI.....	187
SUMMARY.....	188
STRESZCZENIE.....	199
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ.....	210

sakyti, buvo logiškas. Mat valdžia rėmė lietuvių, gyvenusių Lenkijos Karalystėje, studijas rusiškuose universitetuose (vadinamųjų lietuviškų stipendijų atsiradimo aplinkybes bei skyrimo tvarką aptarsime kitame skyriuje). Caras pritarė pasiūlymui netaikyti 10% apribojimo lietuviams.

Aukštosios stačiatikių dvasinės akademijos projektas 1863–1864 m.

Gavęs Katkovo „instrukciją“, Muravjovas vis dėlto neatsisakė idėjos įsteigti aukštąją mokyklą Vilniuje, tačiau naujame jo pasiūlyme, su kuriuo, kiek yra žinoma, jis pirmiausia supažindino Lietuvos ir Vilniaus stačiatikių metropolitą Josifą, jau buvo kalbama apie stačiatikių dvasinę akademiją. Muravjovo nuomone, tokios institucijos įkūrimas Vilniuje „atitiktų tą svarbą, kurią privalo turėti mūsų dvasininkija šalyje, jau ne kartą buvusioje religinės tikybų kovos sritimi“. Kreipdamasis su šiuo pasiūlymu į Maskvos ir Kolomos metropolitą Filaretą, Vilniaus generalgubernatorius taip pat pasižadėjo rūpintis būtinomis tam reikalui lėšomis⁴⁸.

Tačiau jau pirmoji Lietuvos ir Vilniaus metropolito Josifo reakcija rodo, kad jis be didelio entuziazmo žiūrėjo į šį sumanymą. Tiesa, Josifas iš esmės pritarė dvasinės akademijos steigimui Vilniuje, nes ji stiprintų stačiatikybės įtaką tiek Vilniuje, tiek visame Šiaurės Vakarų krašte, tačiau pridūrė, kad, žiūrint visos imperijos interesų, dar viena akademija šalia jau egzistujančių keturių nebūtų reikalinga. Be to, Stačiatikių bažnyčios biudžete tam tikrai nėra lėšų. Vadinasi, baigia savo samprotavimus Josifas, dvasinę akademiją Vilniuje galima steigti tik tuo atveju, jei tam bus skirtos ekstra lėšos⁴⁹.

Gavęs tokią atsakymą, Muravjovas turėjo suprasti, kad iš Filareto negalima laukti jokių iniciatyvų šiuo klausimu. O ir tradicinis tokių reikalų tvarkymo būdas, kai generalgubernatorius kreipiasi į vidaus reikalų ministrą ar carą, šiuo atveju nebuvo tinkamas, nes šie pirmiausia būtų atsiklausę Stačiatikių bažnyčios hierarchų nuomonės. Muravjovas, ne vienerius metus dirbęs

⁴⁸ Vilniaus generalgubernatoriaus 1863 m. lapkričio 13 d. rašto Lietuvos ir Vilniaus stačiatikių metropolitui Josifui juodraštis, *ibid.*, f. 378, BS, 1864 m., b. 13486, l. 1–2; П. Жукович, *Записка о Духовной Академии в Вильне*, Санкт-Петербург, 1914, с. 4–5; А. Миловидов, *Историческая справка...*, с. 18–19.

⁴⁹ Lietuvos ir Vilniaus stačiatikių metropolito Josifo 1863 m. gruodžio 12 d. raštas Vilniaus generalgubernatoriui, *LVI*, f. 378, BS, 1864 m., b. 13486, l. 3.

Peterburge, be jokios abejonės gerai buvo susipažinęs su Stačiatikių bažnyčios vyresnybės nuotaikomis, kurias atspindėjo ir Lietuvos bei Vilniaus metropolito reakcija į jo sumanymą. Tikėtina, kad būtent tai ir paskatino Muravjovą pateikti savo sumanymą carui audiencijos metu 1864 m. žiemą.

Matyt, minėtos aplinkybės ir paskatino generalgubernatorių pakoreguoti savo pasiūlymą. Aleksandrui II Muravjovas užsiminė tik apie papildomų kursų steigimą prie stačiatikių dvasinės seminarijos Vilniuje, į kurią būtų priimami ir gimnazijų auklėtiniai⁵⁰. Tokiam pasikeitimui įtakos galėjo turėti ir naujasis VŠA globėjas Ivanas Kornilovas. Yra išlikęs vienas jo rankraštis be datos, kuriame jis teigiamai vertina dvasinės stačiatikių akademijos įkūrimą Vilniuje, tačiau tokią instituciją siūlo steigti tik tada, kai bus sutvarkytos žemesnio lygmens mokymo įstaigos, nes tik tuo atveju „akademija bus gera“⁵¹. Anot Sankt Peterburgo stačiatikių dvasinės akademijos profesoriaus Michailo Kojalovičiaus, kuris tuo metu susirašinėjo tiek su Antonijum Pščolko⁵², tiek su Kornilovu, iš pradžių buvo galvojama apie ketverių metų kursą ir juridinio išsilavinimo akcentavimą greta dalykų, būdingų dvasinėms mokymo įstaigoms⁵³. Caro nurodymu šis sumanymas buvo perduotas Vakarų komitetui.

Muravjovo pasiūlymus dėl priemonių Šiaurės Vakarų krašte, taip pat dėl papildomų kursų steigimo prie seminarijos Vakarų komitetas svarstė gegužės 17 ir 19 d. Tolesnis šio klausimo svarstymas buvo perduotas oberprokuroro žiniai. Sinodas, apsvarstęs šį klausimą liepos 3 d., nusprendė sužinoti Lietuvos ir Vilniaus metropolito nuomonę. Pastarasis, užsiminęs, kad tokią idėją reikia „nuodugniai ir įvairiapusiškai apsvarstyti“, pasiūlė tam tikslui sudaryti komisiją, į kurią kartu su generalgubernatoriaus paskirtais pasauliečiais įeitų Kauno stačiatikių vyskupas Aleksandras bei seminarijos rektorius Josifas⁵⁴.

⁵⁰ Vilniaus generalgubernatoriaus 1864 m. liepos 24 d. atsiliepimo Lietuvos ir Vilniaus metropolitui kopija, *ibid.*, l. 13.

⁵¹ I. Kornilovas, Raštas dėl būtinybės sutvarkyti Šiaurės Vakarų krašto dvasines mokymo įstaigas prieš atidarant Vilniuje dvasinę akademią, be datos, *Rusijos tautinės bibliotekos Sankt Peterburge Rankraščių skyrius* (toliau – RTBP RS), f. 377, b. 198, l. 1–2.

⁵² Šis stačiatikių šventikas jau buvo patekęs į mūsų istoriografijos akiratį. Jis buvo vienas iš tų caro valdžios statytinių, kurie faktiškai parengė Archeologijos komisijos uždarymą: E. Aleksandravičius, *Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje...*, p. 46.

⁵³ *Виленский вестник*, 1889, № 261.

⁵⁴ Lietuvos ir Vilniaus metropolito Josifo 1864 m. liepos 17 d. raštas Vilniaus generalgubernatoriui, *LVI A*, f. 378, BS, 1864 m., b. 13486, l. 38.

Liepos 24 d. Muravjovas pasiūlė Josifui sudaryti komitetą, kuriam vadovautų Kauno stačiatikių vyskupas Aleksandras ir į kurį įeitų seminarijos rektorius šventikas Pščolko, o iš pasauliečių – VŠA globėjas Kornilovas, apygardos inspektorius Kulinas, Vilniaus gimnazijos inspektorius Michailas Iziumovas ir liaudies mokyklų inspektorius Konstantinas Snitko⁵⁵. Taigi Muravjovas siekė, kad daugumą komisijoje sudarytų pasauliečiai, be to, vieną iš dvasininkų jis pats pasiūlė.

Aišku, kad Muravjovas pasirinko šį šventiką neatsitiktinai. Kojalovičius, remdamasis savo susirašinėjimu su Pščolko, teigia, kad pastarasis buvo artimiausias Muravjovo bendramintis reformuojant Stačiatikių bažnyčią Šiaurės Vakarų krašte⁵⁶. Tokį teiginį bent iš dalies patvirtintų ir Muravjovo pastangos 1864 m. pabaigoje išrūpinti šventikui Pščolko Šv. Onos antro laipsnio ordiną⁵⁷.

Metropolitas nors ir neprieštaravo tokiai komisijos sudėčiai, tačiau parodė aišką nepasitenkinimą tuo, kad daugumą joje sudarys ne dvasinės žinybos atstovai⁵⁸.

Ši komisijos sudarymo istorija atspindėjo toje „Didžiųjų reformų epochoje“ buvusias kai kurių aukščiausių valstybės pareigūnų, pirmiausia Valujevo pastangas reformuoti Stačiatikių bažnyčią ir aukštųjų hierarchų požiūrį į šiuos sumanymus. Matydamas, kad Bažnyčios vadovai nenori imtis radikalių reformų, kurios suartintų dvasinį luomą su kitais gyventojų sluoksniais, pakeltų jo autoritetą visuomenėje ir, sumažinant jo skaičių, pagerintų materialinę situaciją, vidaus reikalų ministras inicijavo specialaus komiteto sudarymą. Maskvos ir Kolomnos metropolitas Filaretas nors ir pritarė tokios institucijos įkūrimui, tačiau kategoriškai prieštaravo prieš pasauliečių dalyvavimą ruošiant Bažnyčios reformą. Ši aukštųjų Stačiatikių bažnyčios hierarchų opozicija ir sutrukdė Valujevui 1861–1862 m. įvykdyti radikalias dvasinio luomo reformas.

Muravjovas, be jokios abejonės, žinojo apie šiuos Stačiatikių bažnyčios reformos projektus ir aukščiausių dvasiškių opoziciją. Svarbu dar ir tai, kad

⁵⁵ Vilniaus generalgubernatoriaus 1864 m. liepos 24 d. raštas Lietuvos ir Vilniaus stačiatikių metropolitui, *ibid.*, l. 39–40.

⁵⁶ *Виленский вестник*, 1889, № 255.

⁵⁷ Vilniaus generalgubernatoriaus 1864 m. gruodžio 10 d. rašto nenustatytam adresatui kopija, *LVIIA*, f. 439, ap. 1, b. 51, l. 2.

⁵⁸ Lietuvos ir Vilniaus metropolito 1864 m. liepos 26 d. raštas Vilniaus generalgubernatoriui, *ibid.*, f. 378, BS, 1864 m., b. 13486, l. 43.

Valujevas, 1861 m. rugpjūčio 18 d. pateikdamas carui pasiūlymus dėl Bažnyčios reformavimo, kaip pretekstą nurodė varganą stačiatikių dvasininkų padėtį vakarinėse gubernijose, tačiau tuo pat metu įrodinėjo, kad neišmanoma izoliuotai viename iš Rusijos regionų išspręsti šią problemą. Valujevas siūlė imtis reformų visos imperijos mastu⁵⁹. Todėl tikėtina, kad, nors ir daugeliu atvejų nepritardamas Valujevo inicijuojamoms reformoms, ši kartą Muravjovas planavo pasinaudoti vidaus reikalų ministro projektais savo politikai įgyvendinti Šiaurės Vakarų krašte.

Būta ir kitų aplinkybių, skatinusių Muravjovą imtis iniciatyvos ir per daug nepasitikėti dvasine vyresnybe. Tuo metu Šv. Sinodas bandė vaidinti pagrindinį vaidmenį liaudies švietime visos imperijos mastu ir net siekė nustumti Liaudies švietimo ministeriją į antraeiles pozicijas. Tuo tarpu Lietuvos ir Baltarusijos Stačiatikių bažnyčios vadovai patys sutiko būti švietimo žinybos pagalbininkai⁶⁰.

Atrodo, Muravjovas aiškiai suvokė, kad dvasinė žinyba Šiaurės Vakarų krašte nebus reformų iniciatorė. Generalgubernatoriaus nuomone, ŠA globėjas turi „stengtis veikti drauge su vyskupijos valdžia pagal Vyriausio krašto viršininko tiesioginį nurodymą ir nukreipimą, kadangi čia liaudies švietimo sistema turinti išskirtinį charakterį dėl ypatingų vietinių sąlygų ir politinės padėties; [švietimo žinyba], siekdama visiškos sėkmės, privalo glaudžiai sietis su krašto valdymo sistema ir veikdama su pastarąja turi padėti jai visomis priemonėmis išplėsti ir tvirtinti rusų tautybę bei palaikyti stačiatikybę tarp miesto ir kaimo gyventojų šalyje, iki šiol esančioje švietimo religinio-politinio prado įtakoje ir junge“⁶¹. Šiose eilutėse aiškiai atsispindi Muravjovo noras savo rankose sukongcentruoti vadovavimą švietimo pertvarkymams Šiaurės Vakarų krašte.

Komisija savo pasiūlymus pateikė Muravjovui ir Josifui 1864 m. rugsėjo 9 d.⁶² Jos darbo rezultatai buvo užfiksuoti trijuose dokumentuose:

⁵⁹ D. Saunders, *Russia in the Age of Reaction and Reform 1801–1881*, London, New York, 1992, p. 250; G. L. Freeze, P. A. Valuyev and the Politics of Church Reform (1861–1862), *The Slavonic and East European Review*, vol. 56, 1978, No. 1, p. 72; С. Римский, Церковная реформа 60–70-х годов XIX века, *Отечественная история*, 1995, № 2, с. 170–171.

⁶⁰ A. Kulakauskas, *Pradžios mokykla...*, l. 91.

⁶¹ Vilniaus generalgubernatoriaus 1864 m. sausio 22 d. raštas liaudies švietimo ministriui, *LVI A*, f. 378, BS, 1864 m., b. 25, l. 5–6; A. Kulakauskas, *Pradžios mokykla...*, l. 110.

⁶² 1868 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos ir Vilniaus metropolito Josifo raporto kopija, *RVI A*, f. 797, ap. 38, b. 156, l. 25–26.

„Komiteto, paskirto aukštosios mokyklos prie Lietuvos dvasinės seminarijos programos sudarymui, samprotavimas“ (toliau – „Samprotavimas“), „Aukštosios dvasinės dviklasės mokyklos projektas“ (toliau – „Projektas“) ir „Pasiūlymai dėl kai kurių mokslo dalykų, dėstomų pagal Lietuvos seminarijos programą, pakeitimų“⁶³. Autorių sumanymu, nauja aukštoji mokykla turėjo „rengti tikrus (istinno) rusų veikėjus stačiatikiška dvasia pilietinėje ir dvasinėje sferose kovai šiame krašte su katalikybe ir polonizmu, t. y. su fanatiška religine ir politine propaganda, galinčia turėti pasisėkimą, esant jų priešininkų indiferentiškumui ir nepakankamam moksliniam-teologiniam ir istoriniam išsilavinimui“. Į šią aukštąją mokyklą turėjo stoti geriausi seminarijų bei gimnazijų auklėtiniai. Pastarieji – tik stačiatikių tikybos. Seminarijų auklėtiniai priimami be stojamųjų egzaminų, o baigusieji gimnazijas turėjo laikyti tikybos egzaminą. Šį punktą komisija paminėjo savo pasiūlymuose, tačiau jo nebeliko jos parengtame „Projekte“. Jame buvo sakoma, kad tiek seminarijų, tiek gimnazijų auklėtiniai, sėkmingai baigę šių mokyklų kursus, priimami be egzaminų. Ir tik tie, kurie nebaigė tokio kurso, turėjo laikyti egzaminą. Mokslas turėjo trukti dvejus metus, nors komisija taip pat išreiškė pageidavimą pratęsti mokymąsi iki ketverių metų, jei bus lėšų⁶⁴.

„Projekte“ komisija nurodė, kad naujoji aukštoji mokykla turi ne tik tarnauti Bažnyčios poreikiams, bet dar pageidautina, kad ji ruošų absolventus ir kitai visuomeninei bei valstybinei veiklai. Baigusiems šią aukštąją mokyklą teikiama pirmenybė prieš seminarijų absolventus gaunant tarnybą Bažnyčioje. Stojantieji į civilinę tarnybą gauna tas pačias teises, kaip ir universitetų studentai. Taip pat nurodyta, kad šios mokyklos absolventai galėtų būti istorijos ir klasikinių kalbų mokytojai vietinėse gimnazijose ir progimnazijose. Planuota priimti į šią įstaigą iš visų imperijos seminarijų ir gimnazijų.

⁶³ Komiteto, paskirto aukštosios mokyklos prie Lietuvos dvasinės seminarijos programai sudaryti, samprotavimas; Aukštosios dvasinės dviklasės mokyklos projektas; Pasiūlymai dėl kai kurių mokslo dalykų, dėstomų pagal Lietuvos seminarijos programą, pakeitimų, *LVI A*, f. 378, BS, 1864 m., b. 13486, l. 53–56, 47–50, 51–52.

⁶⁴ „Projekte“ numatytos šios disciplinos: teologija, homiletika, visuotinė politinė ir Bažnyčios istorija, bažnytinė-pilietinė Rusijos istorija su smulkmenomis iš krašto istorijos, veikianti civilinė bei kanonų teisė, metafizika ir filosofijos istorija, literatūros teorija bei visuotinės ir rusų literatūros istorija, lotynų, graikų ir viena iš dabartinių kalbų. „Samprotavime“ komisija išreiškė nuomonę, kad būtų naudinga supažindinti studentus ir su Lietuvos Statutu „kaip su pačia akivaizdžiausia lenkų bajorijos ir katalikų dvasininkijos noro ir siekimo pavergti žemutines klases ir visus vietinius gyventojus-stačiatikius išraiška“, *ibid.*, l. 55.

Jeigu Muravjovas būtų gavęs pritarimą Peterburge, galima beveik neabejoti, kad jam būtų pavykę įgyvendinti šį sumanymą. Juk šioje įstaigoje per dvejus metus buvo galima gauti išsilavinimą, kuris prilygintas universitetiniam. Be to, šiam tikslui turėjo padėti ir numatytos 50 stipendijų po 200 rublių kiekviena. Stipendininkai, baigę aukštąją mokyklą, turėjo atidirbti tam tikrą metų skaičių (kuris „Projekte“ nebuvo nustatytas) Šiaurės Vakarų krašte.

Gavęs minėtus tris dokumentus kartu su būsimos aukštosios mokyklos sąmata, Muravjovas suprato, kad iš Šiaurės Vakarų krašto švietimo reikalams skiriamų lėšų nepavyks rasti papildomų 29 000 rublių, reikalingų naujai įstaigai. Todėl jis nusprendė kreiptis į oberprokurorą dėl šių lėšų⁶⁵. Tuo tarpu dvasinėje žinyboje, kaip jau minėta, nebūta didelio entuziazmo šiuo klausimu. Maskvos ir Kolomnos metropolitas abejojo, ar pavyks rasti naujai dvasinei akademijai kvalifikuotų profesorių bei lėšų. Be to, jo nuomone, įsteigus dvasinę akademiją, rezultatų gali tekti ilgokai laukti. Tuo tarpu dabartinė situacija reikalauja skubių sprendimų. Bažnyčios misiją šiame krašte, metropolito Filareto nuomone, gali atlikti ir dvasinių seminarijų auklėtiniai⁶⁶. Nepritarė Muravjovo sumanymui ir Sinodo oberprokuratoras Aleksejus Achmatovas. Taip žluo šis paskutinis Muravjovo bandymas įsteigti aukštojo mokslo įstaigą Vilniuje.

Rusifikaciniai aukštosios mokyklos projektai 7-ojo dešimtmečio pabaigoje – 8-ojo dešimtmečio pradžioje

Po 1863 m. sukilimo numalšinimo ir septintojo dešimtmečio pradžios studentų bruzdėjimo susiklostė nepalanki situacija steigti naujus universitetus ne tik Šiaurės Vakarų krašte, bet ir kitose imperijos dalyse. Net savo liberalumu Rusijos vyriausybinuose sluoksniuose pasižymėjęs liaudies švietimo ministras Golovninai manė, kad Rusijoje yra pakankamai universitetų⁶⁷. Tokią išvadą iš dalies galėjo sąlygoti ir „objektyvi“ aplinkybė – imperijos universitetuose 7-ajame dešimtmetyje chroniškai trūko dėstytojų⁶⁸.

⁶⁵ Vilniaus generalgubernatoriaus 1864 m. rugsėjo [?] d. raštas Lietuvos ir Vilniaus metropolitui Josifui, *LVI*A, f. 378, BS, 1864 m., b. 13486, l. 44.

⁶⁶ *Виленский вестник*, 1889, № 261.

⁶⁷ Liaudies švietimo ministro 1865 m. rugsėjo 7 d. nuolankiausias pranešimas, *RVI*A, f. 851, ap. 1, b. 5, l. 362–376.

⁶⁸ A. Sinel, *The Classroom and the Chancellery: State Educational Reform in Russia under Count Dmitry Tolstoi*, Cambridge, 1973, p. 86–87.